

Layihənin istiqaməti: Azərbaycanın dövlətçilik tarixinin, milli adət-ənənələrinin, elm və mədəniyyətinin təbliği

№ 3 (2037) 11 yanvar 2020-ci il

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ YANINDA
KÜTLƏVİ İNFORMASIYA VASİTƏLƏRİNİN İNKİŞAFINA DÖVLƏT
DƏSTƏYİ FONDUNUN MALİYYƏ DƏSTƏYİ İLƏ DƏRC OLUNUR

**Yaxşı xatırlayıram o günləri.
Bakı nehrə kimi çalxalanırdı.
1990-cı ilin 19 yanvarında bizi-
Sumqayıt şəhərinin fəallarını,
idarə-müəssisə rəhbərlərini saat
1500-da çağırıp yığdılar partiya
komitəsinin akt zalına. Nə səhndə
görünür oldu, nə bizi niyə çağırı-
blar deyən. Oturdum, mürgü
vurmağa başladım.**

Xəyal biləyimdən yapışub məni keçən əsrin 60-cı illərinə apardı. Zəngəzur mahalının Qarakilə bölgəsində, öz doğma kəndim Ağdüzədə müəllim işlədiyim günlər kino lenti kimi gözələrimin önündə çözləndi. 1963-cü ildə N. S. Xruşçovun Ermənistanı səfəri ərəfəsində A. İ. Mikoyanın Sisiyana gəlməsi, Sisiyanın bazasının Naxçıvandan çıxarılıb 3 dəfə uzağa-Arazdəyəndə yerləşdirilməsini bildirmiş və ciddi sürətdə tapşırırdı: "Bütün tikinti materialları erməni kəndlərindən keçməlidir! Onun bu planının nələrdən xəbərdarlığını bilmək çətin deyildi. N. S. Xruşçov ələ alıb 48,5 km-lik yeraltı su çəkmək üçün 61 milyon manat (rubl) əldə etdilər. Başqa respublikalardan biri - Qazaxıstan rəhbərliyi 16 km yeraltı su kəməri çəkmək üçün 16 milyon vəsait istəmişdi. N. S. Xruşçov onu rədd etmişdi. Bu vaxt Qazaxıstanın katibi demişdi: "Bəs Ermənistanı bu qədər pulu niyə ayırırsınız?". Xruşçov təəccüblənmişdi. "Ermənistanı bu qədər müftə vəsaiti hansı əclaf verib" demişdir.

Qəfil bir səs məni xəyaldan ayırdı. "Dözdün, bir azdan mühüm xəbər əsədəcəksiniz!"

Yenə sakitlik, yenə sükunət. 1964-cü ilin evvəlində Ermənistan SSR birinci katibi Zarubyan bir iclasda demişdir: "Son dəfə Xarici İşlər naziri Qromikinin yanında oldum. O, sovyetinin 50 illiyinin keçirilməsinə bir növ razılıq verdi, hazırlıq işlərinə başlamaq lazımdır". Həmin vaxt ciddi tapşırıdılar ki, 1965-ci ilin aprel ayının 15-dən 30-na kimi ermənilərlə azərbaycanlılar bir yerdə işləməsinlər və ermənilərin gözüne görünməsinlər.

Yenə bir şüar məni xəyaldan ayırdı. "Ojidaytes vajnoye sobşeniye"

Yenə sükunət:Xəyal məni yenə o illərə apardı.

1966-cı ildə Stepanakertdə (Xankəndi) çıxan "Sovetaqan Qarabağ" qəzetinin redaktoru Arkadi Gülbekyanın rəhbərliyi altında gizli vərəqlər buraxılmışdı. Həmin vərəqlərdə Ağrı dağının şekli verilmiş, şeklin altında yazılmışdır.

Erməni xalqı, vaxtdır oyan!
Torpaqlarına sahib ol!
Rədd olun türkrlər! (Yazı erməni dilində idi.)

1967-ci ildə o təşkilat hökumət tərəfindən dağıldı. Həmin il Xocavənd (Martuni) rayonunda faciəvi hadisələr başladı. 1969-cu ildə Azərbaycan MK katibi seçilən H. Əliyevin böyük şəxsiyyətindən, uzaqgörən siyasətindən ermənilər həmişə qorxurdular.

Salondan eşidilən səs yenə fikrimi dağıtdı:

"Bir azdan mühüm xəbər əsədəcəksiniz!"

Yenə sakitlik, sükunət. Tarixi düşmənlərimiz 1987-ci ilə kimi susdular. SİKP MK-nın sonuncu Baş Katibi (1985-1991) M. Qarabağovun hakimiyyəti illərində ermənilərin əl-qolu açıldı, üzlərinə gün doğdu. 1988-ci il fevralın 19-da İrəvan şəhərində böyük mitinq təşkil etdilər, 1988-ci il fevralın 29-u Sumqayıtda ermənilər 26 erməni öldürdülər. 1988-ci il noyabr-dekabr aylarında ermənilər azərbaycanlıları öz dedə-baba yurdlarından, tarixi torpaqlarından zorla qovdular. 217 nəfər soydaşımızı ağır işgən-

O gecə durmuşdu yol ayrıcında,
Ölüm həyat ilə, hicran vüsalla.
Qolları sınımışdı ağacların da
Bənizi qaçmışdı onların, Allah.

O gecə yağırıdı güllə yağışı,
Elə bil dünyanın sonu çatmışdı.
O gecə günahsız xalqıma qarşı,
Qəddarlıq artmışdı, sitəm artmışdı.

O gecə bulaqlar qan ağıladılar,
Quşlar səksəkədən yata bilmədi.
O gecə atları çidarladılar,
Yolçu mənzilinə çata bilmədi.

O gecə oyandı içimdə qeyrət,
O gecə ağımda açıldı dilim.
Məndən inciməsin ana təbiət
Qana qan gərəkdi, ölümə ölüm.

1988-ci ilin noyabr-dekabr ayında Ermənistandan qovulmuş 250 min azərbaycanlıya Ə. Vəzirov heç cür kömək etmək istəmir. Onları Bakıya qoymurdu. Gələnlərə deyirdi ki, siz ermənilərə böhtan atırsınız, şər deyirsiniz, millətlər arasında ədavət, ziddiyət gücləndirirsiniz.

Ermənistandan zorla qovularaq sonuncu qəpiklərini verib ev almaq istəyənlərə maneçilik törədirdi. Vəzirov Bakı Sovetinə tapşırıq vermişdi ki, Bakıda ermənilərdən ev almış, o evdə yerləşmiş ailələr çıxarılıb bayıra atılmalı, tutulub həbs ediləməlidir. Vədi rayonundan qovulanlardan Mahmud Yusifov, Suqra Məmmədova, Ağamir Əsədov, Musa Xəbərov və başqaları imkan tapıb Vəzirov-

vermək üçün SSRİ-nin müdafiə naziri Dmitri Yazov da Bakıya gəldi. DQMV-də, Azərbaycanın və Ermənistanın sərhədyanı rayonlarında və Gəncədə fəvqələdə vəziyyət tətbiq etmək qərarı verildi, lakin nədənsə bu qərar Bakıya şamil edilmədi. Bakıya qoşun yeridildi, nəticəsi gözqabağındadır. Bəli, A.Vəzirov gizli yolla Nasosnu qəsəbəsində yerləşən hərbi təyyarə ilə aradan çıxdı. Bu mənim şəxsi fikirimdir. Ölənlər ölmək olmaz deyib ulularımız. Bizə olan olmuşdu. O zaman "baş" bilənlər dərin düşünməli idi. 20 yanvardan fevralın axırına qədər 40 gün adamları işdən ayıraraq evdə oturtmaq, iqtisadiyyata zərbə vurmaq lazım deyildi. Arada nə oldu? Dələduzlar

Qara Yanvar

cələrlə qətlə yetirdilər. Artıq gecə saat 2330 dur. Zalakıların bəzisi yuxulayıb, bəzisi xəyala dalıb "mühüm xəbər" gözləyirdi. Birdən qapılıb taybatay açıldı. Əli dubinkalı, silahlı əsgərlər bütün binanı nəzarətə götürdülər. Səhnəyə qara bayraq gəldi, hər şey aydın oldu.

1990-cı il yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə, saat 23:30-da Sovet İttifaqının qoşun hissələri fəvqələdə vəziyyət elan edilmiş istiqamətdə Bakı şəhərinə yeridilmiş və dinc əhaliyə divan tutmuş, nəticədə yüzlərlə insan qətlə yetirilmiş, yaralanmış və itkin düşmüşdü.Fövqələdə vəziyyətin tətbiqi əhaliyə elan olunanədək qudurmuş hərbi qulluqçular 82 nəfəri amansızcasına qətlə yetirmiş, 20 nəfəri ölümcül yaralamışdılar. Fövqələdə vəziyyət elan edildikdən sonra isə 20 yanvarda və sonrakı günlərdə Bakı şəhərində 21 nəfər öldürülmüşdür. Fövqələdə vəziyyət elan olunmayan rayonlarda-Yanvarın 25-də Neftçalada və yanvarın 26-da Lənkəranda daha 8 nəfər qətlə yetirilmişdi.

Sovet qoşunlarının qanunsuz yeridilməsi nəticəsində Bakıda və Azərbaycanın digər rayonlarında 146 nəfər öldürülmüş, 744 nəfər yaralanmış, 4 nəfər itgin düşmüş,400 nəfər qanunsuz həbs edilmişdir. Sovet hərbi qulluqçuları tərəfindən 200 ev və mənzil, 80 avtomaşın, o cümlədən təcili tibbi yardım maşınları yandırıcı güllələrin törətdiyi yanğın nəticəsində dövlət əmlakı, şəxsi əmlak məhv edilmişdir. Həlak olanların arasında qadınlar, uşaqlar və qocalar, həmçinin təcili yardım işçiləri olmuşdur. Bu dəhşətli faciədən hədsiz sarsıntı keçirdim və aşağıdakı mısraları qələmə aldım.

Bakı qan gölüne dönmüşdü gecə,
Nəçə qız batmışdı, ana batmışdı.
O fidan gülləri əzən cəlladın,
Yirtici caynağı qana batmışdı.

**Qanın yerdə qalmaz, igid qardaşım
Qəbrin nurla dolsun, ağbırçək ana.
Mənim şəhid bacım, şəhid qardaşım
Siz vüqar oldunuz Azərbaycana.**

SSRİ-nin ilk prezidenti M. S. Qorboçov milliyətçə ermənilərin çox yaşadığı Stavropol vilayətindən 25-30 yaşlı cavanları orduya səfərbər etmiş, türk qanına susamış həmin ordu yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə Bakıya daxil olmuş dinc əhaliyə gülləborana tutmalarının təşkilatçısı olmuş.

SSRİ dövlətinin bu cinayətinə qarşı öz ilk etiraz səsini qaldıran görkəmli dövlət xadimi, böyük şəxsiyyət Heydər Əliyev oldu.

Heydər Əliyev təhlükə qarşısında olmasına baxmırdı, 1990-cı ilin yanvarın 21-də Azərbaycan SSR-nin Moskva şəhərindəki Daimi Nümayəndəliyinə gələrək SSRİ dövlətini, M. S. Qarabağovun Azərbaycan xalqına qarşı törətdiyi soyqırımı cinayətində ittiham etdi və onun bu etirazı bütün dünyada böyük əks sədəya səbəb oldu.

20 yanvar faciəsi nəticəsində SSRİ Konstitusiyası və Azərbaycan SSR Konstitusiyası kobudcasına pozulmuş, Azərbaycan Respublikasının suveren hüquqları tapdalanmışdı. Əvvəlcədən hazırlanan bu təcavüzkarlıq aksiyası Azərbaycan xalqının demokratiya və milli azadlıq uğrunda mübarizəsini böyüməyə, xalqı təhqir edərək ona mənəvi zərbə vurmaq məqsədi daşımışdır.

la görüşüb." İrəvanın yaxınlığında, dəmir yolunun kənarında, yeni Qarabağdan qat-qat yaxşı şəraitdə yaşayırdıq. İndi bizi Qarabağda yerləşdirin, Qarabağ ermənilərinin də ora köçürülməsini sizdən xahiş edirik." Vəzirov onlara ağır cavab vermişdi, "Qarabağ ermənilərinin ana torpağıdır? O barədə danışmayın, özünüzə yer tapın" demişdir.

Soydaşlarımıza qarşı bu amansız hərəkətləri görənlər xalq daha da qəzəbləndi, meydanlara axırdı. Vəzirovun ermənipərəstliyini görüb istefasını tələb etdi. Bakı küçələrində hərəkətin fəalları şəhər kənarındakı əsgər kazarmalarına gedən yollarda yük maşınlarından və beton bloklardan bərkadalar qurdular. Yanvarın 17-də onlar Mərkəzi Komitənin binası önündə bütün yolları bağlayıb fasiləsiz mitinqə başladılar. Binanın önündə hədə-qorxu gəlmək üçün dar ağacını payda oldu. Mitinqçilər Vəzirovun istefasını tələb edəndə o çıxıb "mən istefa verirəm" desəydi izdiham sakitləşəcəkdi. Amma əksinə oldu. Vəzirov gecə-gündüz Moskva ilə əlaqəni kəsdi, Qorbağovdan kömək istədi. Ordunun gəlməsini gözlədi. Ordu gəlməsə Azərbaycanda sovet hökuməti dağılıcaq deddi. Yanvarın 14-də vəziyyəti nəzarətə almaq üçün Qorbağovun yaxın siyasi silahdaşı Yevgey Premakovun başçılığı ilə Siyasi Büronun nümayəndə heyəti Bakıya gəldi. Şəhər kənarında kazarmalarda yerləşdirilmiş çoxmilli qoşunlara şəxsən komanda

əllərinə keçəni oğurlayıb satdılar, ölkə müflisləşdi. "Çörək bol olarsa basılmaz vətən" ifadəsini unuttular. Fabrik-zavodları sökədülər, avadanlıqlarını xarici ölkələrə satdılar, xaraba qoydular, pulunu mənimsədilər. Kolxoz, sovxozların mal-qarasını, qoyun sürülərini, traktor - kombaınlarını, maşınlarını satdılar, ölkə xarabazara çevrildi. Əlbəttə, xalqını, Vətəninə sevnən, torpağını qoruyan insan belə özbaşınalığa yol verməzdi. İctimai quruluş dəyişdi, lap yaxşı. Kolxozda ferma müdiri işləyən fermer, sovxoz direktorunu sahibkar ələ, xalqın mali dağılmasını, ciblərini güdənlərə qismət olmasın.

Sumqayıt şəhərində tramvay xətlərini iki günün içərisində yox elədilər, ötdürdülər İrana-Turana. Quru yurda calandıq biz.

İsmayıllı rayonunda Nikitin adına kolxozun kollektivi kolxoz əmlakını qorudu, saxladı, bu gün hamıdan yaxşı yaşayırlar. Beləliklə M.S.Qorbağov SİKP MK-nın sonuncu baş katibi, SSRİ - nin ilk və son prezidenti, 1995-ci ildə aprelin 27-də İstanbulda Qara Yanvarla bağlı bunu demişdi: "Bakıda fəvqələdə vəziyyət elan etmək və ora qoşun göndərmək mənim siyasi həyatımın səhvi idi.2015-ci ildə M.Qorbağov özünün yazdığı "Həyat və islahatlar" kitabındakı memuralarında sovet ordusunun 20 yanvarda Bakıya qanlı müdaxiləsi barədə mövqeyini qeyd edərkən yazıb.O, 20 yanvar qırğının məsuliyyətini dolayısı yolla olsa da etiraf edib. "Bu faciəli hadisədən dərs götürdüm.Problemlərin həlli yalnız siyasi yolla tapılmalıdır." Bunlar gecikmiş etiraflardır. Azərbaycanda 1990- cı il 20 Yanvar faciəsinin əsas təşkilatçısı kimi M.Qorbağov xalqımız tərəfindən həmişə nifrətlə xatırlanacaqdır.Bunu hər bir azərbaycanlı bilməli , onlardan nəticə çıxarmalıdır.

Əvəz Mahmud Lələdağ
SDU-nun müəllimi

ƏDALƏT •

11 yanvar 2020-ci il